

धर्मव्रतं त्विधमे व्रतं संकल्पविशेषोयम् । धर्मव्रते । धर्मस्य विश्वरूपाख्यपत्न्यां जातायां कन्यायां मरीचिककले स्त्री तत्कथा वायुपुं । “आसीद्गर्भो महातेजाः सर्वविज्ञानपारगः । विश्वरूपा च तत्पत्नी भर्तृव्रतपरायणा । तस्यां धर्मात् ससुत्यज्ञा कन्या धर्मव्रता सती । सर्वलक्षणसम्पन्ना लक्ष्मीरिव कुलाधिका” इत्युपक्रमे “मरीचे-र्वचनं श्रुत्वा कन्या प्रोवाच तं सुनिम् । अहं धर्मव्रता-नाम धर्मपुत्री तपोन्विता । पतिव्रतार्थं विभेद् । चरामि परमं तपः, धर्मव्रतां मरीचिस्तानुवाच प्रीतिपूर्वकम् । पतिव्रता दर्शनात्ते भविष्यसि शुभव्रते ! । पतिव्रतेष्वपि पृथ्वी विचरामि ह्यहर्निशम् । त्वञ्चेत् पतिव्रता जाता भजे त्वां भज मां वरम् । लोके न त्वादृशी कन्या मम सुल्लो न ते वरः । धर्मव्रते ! धर्मपुत्रि ! तस्मात् त्वं भज माधुना । धर्मव्रता सुनिं प्राह धर्मं याचय सु-व्रत ! तत् श्रुत्वा धर्ममगमनुसुनिं धर्मोददर्श ह । तेजः पुङ्गवरं नत्वा ह्यासनाध्यादिनाञ्च वत् । किमर्थमागतः पृष्टो मरीचिर्धर्ममवरोत् । कन्यार्थं भ्रमता पृथ्वीं दृष्टा ते कन्यका वरा । महां कन्याश्च तां देहि ज्यैष्ठ्यं भविष्यति । अर्घ्यादिना समभ्यर्च्य धर्मः प्राचेतसेरितम् । धर्मव्रतां समानीय दत्तवांस्तां मरीचये” । धर्मस्य व्रतम् । हेमाद्रिः उक्ते ३व्रतभेदे न० व्रतयन्दे दृश्यम् ।

धर्मशाला स्त्री धर्मायं शाला । धर्मायमन्नादिदानाधिकरणशालायाम् । धर्मसत्त्वादयोऽप्यत्र ।

धर्मशासन न० शास-भावे ल्युट् इत् । धर्मशासुशासने । करणे ल्युट् । २धर्मशास्त्रे च “शरीरकत् प्राणदाता यस्य चाक्षानि भुङ्गते । क्रमेणैते त्रयोऽप्युक्ताः पितरो धर्मशासने” भा० आ० ७२ अ० ।

धर्मशास्त्र न० विषयतेनेन शास-करणे ड्रु इत् । धर्मशासने । मन्वादिप्रणीते धर्मप्रतिपादके पन्वभेदे स्मृतिशास्त्रे तस्य कर्तारश्च हेमाद्रिव्रतखण्डे दर्शिता यथा “शास्त्रलिखितो स्मृतयो धर्मशास्त्राणि तेषां प्रचेतारोमनुविष्णु यमदत्ताङ्कुरोऽतिदृष्टस्य यमनापस्तम्ब-शिवकात्यायनपराशरव्यासशङ्खलिखितसर्वर्तगोतमशाता-तपहारीतदाज्ञवलक्यप्राचेतसादयः” । यमः “मनुयमो-वशिष्ठोऽतिः दक्षो विष्णुः कथाङ्कुराः । उशना वाक्-पतिव्यास आपस्तम्बोऽथ गोतमः । कात्यायनो नारदश्च याज्ञवल्क्यः पराशरः । सर्वर्तयैव शङ्खश्च हा-रीतो लिखितस्तथा । एतैर्यानि प्रणीतानि धर्मशा-

स्त्राणि वै पुरा । तान्येवाति प्रमाणाणि न हलव्यानि हेतुभिः” “आदिशब्दाश्च दृष्टदेवसोचजमर्गप्रजापति-विश्वामित्रद्वयशातातपपैठोर्नसिपितामहबोधायनस्यागलेय-जावालिच्यवनमरीचिकश्रपाः” तथा हि भविष्यपुराणे “अष्टादशपुराणेषु यानि वाक्यानि पुत्रक ! । तान्यालोच्य महाबाहो ! तथा स्मृत्यन्तरेषु च । मन्वादिस्मृतयो याच्य प्रह्वंशत् परिकीर्त्तिताः । तासां वाक्यानि क्रमशः समालोक्य व्रवीमि ते” इति । मन्वादिस्मृतीनां प्रह्व-लिंशत्प्रसक्तम्, तस्मानन्तरोक्ताभिरेव पूर्यते । यानि पुनर्महाभारतरामायणविष्णुधर्मशिवधर्मप्रभृतीनि षट्छा-परिशिष्टानि च तानि च स्मृत्यन्तरेषु खेत्तनेनैवोक्तानि तथा चोक्तं भविष्यपुराणे “अष्टादश पुराणानि रामस्य चरितं तथा । विष्णुधर्माणि शास्त्राणि शिवधर्माश्च भारत ! । कार्णश्च पञ्चमोदेवो यन्महाभारतं स्मृतम् । सौराष्ट्रधर्मा राजेन्द्र ! मानवोक्ता महीपते ! । जयेति नाम चैतेषां प्रवदन्ति मनीषिण इति” “तदपि स्मृत्यन्तरेषुचैतेत्यनेनैव परिगृहीतं वेदितव्यम्” हेमाद्रिः व्र० ।

धर्मशीलं त्विधमे धर्मः धर्मसाधनं शीलमस्य धर्मं शीलयति शील-अण् वा । १धर्मस्वभावे २धर्मतत्परे । “तत्त्वज्ञात्वा नरो राजन् ! धर्मशीलः समाहितः” भा० व० ८४ अ० ।

धर्मसंहिता स्त्री धर्मशाधिका संहिता, धर्मः संहितो निरूपितो यत्न वा । धर्मशास्त्रे अमरः ।

धर्मसहाय पु० धर्मे सहायः । सहाया इत्युपक्रमे “कृत्वि-कपुरोधसः स्युर्धर्मविदु द्विजतापसास्तथा धर्मे” सां० द० उक्ते कृत्विगादौ ।

धर्मसार पु० धर्मेण सारः । १अष्टपञ्चकर्मणि २तत्सहायने च स च गदहपु० २२५ अ० विसरेषोक्तः ।

धर्मसारश्चि पु० धर्मः सारचरित्रात् । धर्मसंघसहायके “शुद्धकृतः सुचिक्तात् चित्रज्ञधर्मसारचिः ! भाग० ६।१७ ८

धर्मसावर्णि पु० एकादशे मनुभेदे । “मनुर्वै धर्मसावर्णिक-दशम आढावान् । अनागतस्तत्सुताय सत्यधर्मादयोदय” भा० ८।११।१२

धर्मसू स्त्री धर्मं धुनोति सू-किप् । १धूस्वाटखने शब्दरत्नां २धर्ममेरुके त्वि० “सोमो राजा वरुणः देवा धर्मसुवः” तैत्ति० ब्रा० १।७।८।१ ।

धर्मसूत्र न० धर्मः सूत्रव्रतेनेन करणे कच् इत् । धर्म-